

№ 41 (394)
Лістапад 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Апека: каб супольна аднавіць сядзібу Агінскіх –** стар. 3

☞ **Рэгіён: таямніцы Сітцаў –** стар. 4

☞ **Нашы ў свеце: спявак з Цімкавічаў і казачнік з Койданава –** стар. 6 і 7

М. Косяткевіч, І. Раханскі і В. Лузіна на адкрыцці выстаўкі «Гальшанскі альфабэт»

Імпрэза

Каб замак сустрэў гасцей

Шмат чаго з нашае спадчыны ў розныя часы і з розных прычынаў было страчана, знішчана. Але ўсё ж захавалася нямала месцаў, помнікаў, гістарычных аб'ектаў, што яшчэ можна і варта захоўваць, якія яшчэ можна выратаваць і адрадыць. Адным з іх з'яўляецца мястэчка Гальшаны Ашмянскага раёна. На гэтым невялікім кавалачку беларускай зямлі здолелі дайсці да нашых часоў, хаця і не ў поўным аб'ёме, і помнікі архітэктуры (Свята-Георгіеўская царква, касцёл Іаана Хрысціцеля, рэшткі Гальшанскага замка, юрэйская забудова XIX – пачатку XX стст.), і геаграфічныя і археалагічныя аб'екты (шматлікія курганы і гарадзішча, якое захоўвае ў сабе яшчэ шмат таямніцаў).

Выстаўка «Гальшанскі альфабэт», адкрыццё якой адбылося 24 кастрычніка ў будынку гальшанскага Дома культуры, стала першым крокам, хаця пакуль і тэарэтычным, у музейфікацыі руінаў замка, захаванні планіровачнай структуры мястэчка. Ініцыятарамі і арганізатарамі выстаўкі з'яўляюцца Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, грамадскія аб'яднанні «Беларускі фонд культуры», «Беларускі камітэт ІКАМОС», мясцовыя ўлады. Прысвяцілі выстаўку памяці настаўніка гісторыі Гальшанскай школы Эдуарду Корзуну, які доўгі час даследаваў гальшанскую даўніну, стварыў у мясцовай школе краязнаўчы музей.

Экспазіцыя «Альфабэт» складалася з розных блокаў. Ёсць тут і гістарычныя звесткі, а таксама адлюстраванне мястэчка на старых картах і планах; і звесткі пра некаторых ураджэнцаў мястэчка (якія жылі за мяжой), выбраныя з ранейшых публікацыяў; і найбольш каштоўныя знаходкі на Гальшанскім гарадзішчы (пра іх пад час адкрыцця выстаўкі распадаў кіраўнік раскопак Павел Кенька). Але асноўныя стэнды, што найбольш прыцягвалі ўвагу гасцей сустрэчы, – праекты рэканструкцыі замка і капліцы, якая знаходзілася на яго тэрыторыі.

(Заканчэнне на стар. 2)

На тым тыдні...

✓ **24 кастрычніка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася ўрачыстая **прэзентацыя рэканструкцыі гістарычных постацяў вялікага князя ВКЛ Вітаўта і польскага караля Ягайлы**. Рэканструкцыя ўяўляе сабой партрэтныя скульптуры, выкананыя ў поўны рост.

Аўтары твораў – сябры Беларускага саюза мастакоў Павел Лука і Юрый Піскун. Гэты праект рэалізаваны дзякуючы фінансавай падтрымцы кампаніі «Japan Tobacco International».

✓ **28 кастрычніка** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбыўся **постканцэрт «Крэўскі кірмаш»**, прысвечаны вынікам працы валанцёраў фонду «Крэўскі замак» у в. Крэва. У канцэрце ўзялі ўдзел гурты «Alta Mente», «Балцкі Субстрат» і заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Таццяна Мархель, «Інфрачырвоны Выдых», «Князь Мышкін», «Нельга забыць». У гледачоў была магчымасць прагаласаваць за выступоўцаў у намінацыях «Крэўскі авангард-2011» і «Крэўская традыцыя-2011», а таксама прыняць удзел у віктарыне, прысвечанай гісторыі Крэўскага замка.

✓ **28 кастрычніка** ў гістарычнай майстэрні (Мінск) у межах кінаклуба «Невядомая Беларусь», які праводзіцца штомесяц, адбылася **прэзентацыя відэаархіва ўспамінаў былых рэпрэсаваных**, сабра-

ных сёлета ў межах працы над архівам савецкіх рэпрэсіяў у Беларусі. Напрыканцы быў паказаны фільм «Дзеці ксяндза Шаплевіча», прысвечаны вязню ГУЛАГа айцу Станіславу Шаплевічу з вёскі Дарава каля Баранавічаў. Прайшла таксама прэзентацыя дзвюх кнігаў успамінаў часоў Другой сусветнай вайны ў Беларусі, падрыхтаваных пад кіраўніцтвам дырэктара гістарычнай майстэрні Кузьмы Козака. Мерапрыемства было прымеркаванае да дня памяці ахвяраў сталінскіх рэпрэсіяў у Беларусі, які адзначаецца 29 кастрычніка.

✓ У Латгаліі (Латвія) **пачаліся здымкі мастацкага фільма «У тумане»**. Гэта другі гультнёвы фільм украінскага дакументаліста Сяргея Лазніцы. Стужка заснаваная на аднайменнай аповесці Васіля Быкава. «Фільм будзе

зроблены ў скупой, стрыманай манеры. Фільм – як нацягнуты нерв. Адзіную магчымасць разрыву гэтай скупой тканіны карціны я дазволю сабе ў канцы фільма», – адзначыў рэжысёр. Карціна здымаецца сумесна МА. JA. DE Fiction (Германія), кінакампаніяй «Джи Пи» (Расія), Riija Films (Латвія) і Lemming Film (Нідэрланды) пры ўдзеле тэлеканала ZDF/ARTE, фонду EURIMAGES і студыі «Беларусьфільм».

Імпрэза

Каб замак сустрэў гасцей

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Адкрыццё выстаўкі сталася шматлюдным – сабраліся не толькі мясцовыя жыхары, прадстаўнікі раённых уладаў і сельскага Савета, але завітаў вялікі «дэсант» з Мінска. Разам з прадстаўнікамі БФК, ІКАМОСа, камісіі па справах ЮНЕСКА прыехалі журналісты, гісторыкі, валанцёры, музыкі. З уступным словам выступіў старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп, які потым і вёў рэй на адкрыцці. Сярод іншага ён адзначыў, што ў нашай краіне, не зважаючы на розныя войны і закалоты, яшчэ нямаю месцаў, вартых і ўвагі мясцовых уладаў, і падтрымкі на на-

С. Верамейчык

П. Кенька

Рэспублікі Беларусь Валянціна Лузіна ды іншыя.

Першую экскурсію па адкрытай выстаўцы правёў Ігар Раханскі, які ахвотна адказваў на пытанні прысутных. Ахвочыя змаглі пабачыць мультымедычную рэканструкцыю Гальшанскага замка, дзе былі прадстаўлены варыянты кансервацыі, рэстаўрацыі і прыстасавання замка і капліцы для наладжвання тут экскурсіў, імпрэзаў, адпачынку. Свае варыянты віртуальнай рэканструкцыі падрыхтаваў вядомы краязнаўца, даследчык магнацкіх сядзібаў і старасвецкай культуры з Залесся Смаргонскага раёна Сяргей Верамейчык.

Добрым дапаўненнем да імпрэзы сталі выступленні мясцовых самадзейных артыстаў і струннага квартэта, які працуе пры Беларускам фондзе культуры.

Застаецца толькі спадзявацца, што на гэтым праца ў Гальшаных не спыніцца, што найдалей будучы рабіцца высілкі з боку Міністэрства культуры ў накірунку рэальнай працы па адраджэнні гістарычнай спадчыны гэтага ўнікальнага мястэчка.

Наста КАДЫГРЫБ,
Лявон ПАЛЬСКІ
Фота Наталі КУПРЭВІЧ

цыянальным узроўні, і вартых для стварэння турыстычнай інфраструктуры для айчынных і замежных наведнікаў. Тут вельмі важная сумесная праца мясцовых краязнаўцаў і энтузіястаў, грамадскіх арганізацыяў, прадстаўнікоў уладаў розных узроўняў. І прыклад Гальшанаў паказальны, варты не толькі ўхвалы, але і папулярнасці, пераймання. Пра гэта га-

варылі таксама старшыня камісіі па справах ЮНЕСКА Уладзімір Шчасны, намеснік старшыні Рэспубліканскага грамадскага савета па справах культуры і мастацтва пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь пісьменнік Анатоль Бугэвіч, старшыня Ашмянскага раённага Савета дэпутатаў Мікалай Квяткевіч, дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу

ДЫЯЛОГ З НЕДЫЛЕТАНТАМ

«Сустрэча з цікавым чалавекам» – менавіта пад такой назваю супрацоўнікі аддзела беларускай і краязнаўчай літаратуры Мінскай абласной бібліятэкі імя А.С. Пушкіна запрасілі ўсіх ахвочых на імпрэзу-сустрэчу з беларускім акцёрам, знакамітым тэлеведучым Юрыем Жыгамонтам.

Пачалася вечарына з прагляду фрагмента тэлеперадачы-вандроўкі «Падарожжы дылетанта», якую акурат і вядзе госць. Арганізатары адразу ж адзначылі: «Сустрэча неформальная і пройдзе ў дыялогавым рэжыме “пытанне-адказ”». Пачаў спадар Юрый з расповеду пра сябе і сваю дзейнасць. І пытанні не прымусілі сябе чакаць: яны адно за адным пасыпаліся з залы. Удзельнікаў цікавілі і паходжанне прозвішча гасця, і яго праца на тэлебачанні, і як рыту-юцца праграмы, вандроўкі, ягоная даследчая праца і інш.

Спадар Жыгамонт запэўніў прысутных у сапраўднасці свайго прозвішча (бо неаднойчы да яго падыходзілі і пыталіся: а ці не псеўданім гэта), нават раіў, у якіх архівах Мінска, і не толькі, можна знайсці звесткі для даследавання ўласнага радаводу. Падрабязна распавёў госць пра падрыхтоўку да здымкаў тэлеперадачы «Падарожжы дылетанта»: колькі часу патрабуецца на стварэнне аднаго выпуску, хто робіць музыкае аздабленне і інш. Былі таксама пытанні, звязаныя з аховай гісторыка-культурнай спадчыны, напрыклад, пыталіся, ці былі выпадкі аднаўлення пэўных помнікаў пасля выхаду перадачы. На гэта Юрый Уладзіміравіч адказаў адмоўна (маўляў, не ведаю, не чуў), хаця з павагаю адначай грамадскія валанцёрскія ініцыятывы, якіх даволі шмат стала ў нашай краіне. У прыватнасці, групу моладзі, якая працуе на могільках XIX ст. у вёсцы Плябань, што непадалёк Маладзечна.

Хаця Ю. Жыгамонт і запэўніваў у тым, што ў Беларусі шмат яшчэ нявывучаных фактаў з гісторыі розных мястэчак, але адзначыў, што былі выпадкі адмаўлення ад стварэння перадачы з-за адсутнасці гістарычнага матэрыялу.

Каб павесяліць публіку, даць адпачыць, сабрацца з новымі пытаннямі, Юрый Уладзіміравіч чытаў свае ўлюбёныя вершы. Так, у выкананні гасця прагучаў у перакладзе на беларускую мову верш М. Лермантава «Белеет парус одинокий» і жартаўлівы твор У. Караткевіча «Заяц варыць піва».

Хацелася б яшчэ адзначыць і вялікую колькасць удзельнікаў – больш за 50 чалавек завіталі ў гасцінную залу бібліятэкі. А гэта даволі добры паказчык, які мусіць стаць штуршком і надалей ладзіць падобныя сустрэчы з іншымі знакамітымі сучаснікамі.

Маша МЕДЗВЯДЗЁВА, фота аўтара

Зварот Полацкага зямляцтва і Беларускага фонду культуры

У XII стагоддзі (каля 1159 года) на берэзе Палаты ў Полацку была пабудаваная знакамітая Спаская царква Ефрасіннеўскага манастыра – унікальны помнік Полацкай школы дойлідства. Сцены і слупы знутры былі распісаныя непаўторнымі фрэскамі, якія захаваліся да нашых дзён. Мастацтва полацкіх фрэсак нагадвае жывапіс Ноўгарада і Кіева і звязанае з візантыйскай традыцыяй. Але гэта і высокае самабытнае мастацтва Полацкай зямлі.

Зараз фрэскі знаходзяцца на рэстаўрацыі. Мы звяртаемся да тых, хто жадае ўнесці свой уклад у рэстаўрацыю і захаванне гэтага непаўторнага цуду старажытнарускага насценнага роспісу, пераводзіць свае дабрачынныя ахвяраванні на рахунак Грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры»:

Р/с 3015741330015 в отд. № 539 г. Мінска ОАО «Белинвестбанк», код 739 (на рэстаўрацыю фрэсок).

Ахвяраванні працягваюць паступаць. Адгукнуліся яшчэ:

- Анцух Ліліяна Фёдаруна**, г. Мінск
- Бутэвіч Анатоль Іванавіч**, г. Мінск
- Дэйман В.В.**, г. Полацк
- Ждановіч І.І.**, г. Мінск
- Пухоўская Юлія Аляксандраўна**, г. Мінск
- Свірыдава Антаніна Антонаўна**, г. Полацк

Дзякуем усім за ўвагу і супрацоўніцтва! А таксама звяртаемся з просьбай: пры пералічэнні сродкаў пазначайце, калі ласка, сваё імя цалкам, каб людзі ведалі дабрадзеяў.

Разам дапаможам нашай спадчыне!

Ад Полацкага зямляцтва
Старшыня – пісьменнік і журналіст

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Ад Беларускага фонду культуры
Старшыня

Уладзімір ГІЛЕП

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету **63320**

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

на газету **63320**

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі _____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі _____ руб.	

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

«У саюзе бізнэсу і творчасці ствараецца будучыня». Кіруючыся гэтым прынцыпам, выказаным старшынёй Мінскага сталічнага саюза прадпрымальнікаў і працадаўцаў Уладзімірам Карагіным, і быў створаны Мясцовы дабрачынны фонд «Паўночныя Афіны». Заснавальнікамі фонду з'яўляюцца Маладзечанскае дзяржаўнае музычнае вучылішча імя М.К. Агінскага, Сморгонскі гісторыка-краязнаўчы музей і Мінскі сталічны саюз прадпрымальнікаў і працадаўцаў. Асноўнай дзейнасцю фонду з'яўляецца папулярызаванне спадчыны кампазітара і грамадскага дзеяча Міхала Клеафаса Агінскага шляхам правядзення конкурсаў, фестываляў, навуковых канферэнцыяў і шматлікае іншае.

У саюзе бізнэсу і творчасці

Паводле словаў Уладзіміра Карагіна, «адраджэнне культурнай, гістарычнай спадчыны немагчымае без эканамічнага складніка, менавіта таму ў фондзе з беларускага боку аб'ядналіся і людзі культуры, і людзі бізнэсу». Дзякуючы прадпрымальнікам і неаб'яка-

Беларуссю, Літвой і Латвіяй удзельнікам праекта ўдалося набыць грант на 1 міль-

электронныя копіі архіва Агінскага са свайго фонду.

Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь паводле даручэнняў Прэзідэнта падрыхтаваны праект дзяржаўнай праграмы «Замкі Беларусі (2012–2018 гг.)». Маём надзею, што ў гэтую праграму будзе ўключаны праект Мікалая Тамашэўскага

Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь уключыў працы па рэстаўрацыі сядзібы ў інвестыцыйную праграму і выдзеліў адпаведныя грошы

ярд рублёў з еўрапейскага фонду. Паводле словаў стар-

якой з'яўляецца прысядзібны дом XV–XVI стагоддзяў.

Паводле словаў менеджара фонду Алега Бяганскага, «у выпадку паспяховай рэалізацыі праекта Маладзечна і Залессе атрымаюць паўнаўтасны турыстычны кластар – групу ўзаемазлучаных кампаніяў малых і сярэдніх прадпрыемстваў, індыўідуальных прадпрымальнікаў, дзяржаўнага сектара і іншых арганізацыяў, узаемадапаўняльных адно аднаго і ўзмацняючых канкурэнтныя перавагі асобных кампаніяў кластара ў цэлым. Атрымаюць дадатковы стымул да развіцця аграрна-дзяржаўнага рэгіёну. Усё

Маладзечна і Залессе атрымаюць паўнаўтасны турыстычны кластар – групу ўзаемазлучаных кампаніяў малых і сярэдніх прадпрыемстваў, індыўідуальных прадпрымальнікаў, дзяржаўнага сектара і іншых арганізацыяў

гэта павінна прыцягнуць да нас новых мясцовых і замежных турыстаў».

Фонд «Паўночныя Афіны» наладзіў сувязі з Літвой, Польшчай, Расіяй і нават з Англіяй, дзе жывуць нашчадкі Агінскага, сярод якіх яго прапрапраўнук, вядомы піяніст і кампазітар Іва Залускі. За два гады існавання фонду было праведзена мноства сумесных мерапрыемстваў у Рэтавасе, Плунге, Паланзе, Вільні, Троках, Ужутракісе, Маскве, Маладзечне, Мінску, Сморгоні, Залессі, Слоніме.

Аднымі з ключавых момантаў у развіцці супрацоўніцтва паміж нашымі краінамі з'явіліся прыёмы ў Міністэрстве замежных спраў і Міністэрстве культуры нашай краіны прадстаўнікоў фонду і літоўскіх гасцей, а таксама падпісанне пагаднення. У кастрычніку ў рамках форуму «Дарогамі паланэзаў Агінскага» беларуская дэлегацыя

наведала Вільню. Тут праходзіла XII міжнародная навуковая канферэнцыя «Палітычная і культурная дзейнасць князёў Агінскіх: рэфлексіі мінулага, перспектывы будучыні», арганізаваная Рэтаўскім музеем гісторыі культуры Агінскіх, Віленскім педагагічным універсітэтам і Гродзенскім дзяржаўным універсітэтам імя Янкі Купалы.

Беларусы былі запрошаны на мерапрыемствы ў Дом-музей вядомага літоўскага мастака і кампазітара Мікаласа Чурлёніса, а таксама на першы канцэрт у адноўлены Палац кіраўнікоў ВКЛ, на якім выступіў інструментальны актёр Маладзечанскага музычнага вучылішча імя Агінскага. На канцэрце прысутнічалі паслы, міністры, мэры гарадоў, у тым ліку і Надзвычайны і Упаўнаважаны Пасол Рэспублікі Беларусь у Літоўскай Рэспубліцы і Фінляндыі Уладзімір Дразын, які ў канцы імпрэзы адзначыў: «Вялікае шчасце нашых народаў складаецца ў тым, што мы маем такую шматгранную асобу, як Міхал Клеафас Агінскі. І выдатна, што і ў Беларусі, і ў Літве ёсць людзі, якія адкрываюць гэтую асобу ўсяму свету».

Наступныя мерапрыемствы праходзілі ў Беларусі. Гэта два вялікія канцэрты ў Сморгоні і Маладзечне, на якіх выступілі і літоўскія госці: трыа «Дэ Вільна», піяністка Бірутэ Асавічутэ, оперная спявачка Аўшра Люткутэ і іншыя.

Культурна-адукацыйны форум з'явіўся круглы стол у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі «Масты спадчыны Агінскіх».

У ім удзельнічалі дырэктар Рэтаўскага музея гісторыі культуры Агінскіх Вітаўтас Руткаускас, гісторык культуры Андэжэй Пілецкі, дырэктар Маладзечанскага музычнага вучылішча імя М.К. Агінскага Рыгор Сарока, першы віцэ-старшыня Мінскага сталічнага саюза прадпрымальнікаў і працадаўцаў Уладзімір Сівуха, доктар культуралогіі Ігар Марозаў, кіраўнік Беларускай капэлы Віктар Скоробагатаў, сакратар Пасольства Літвы ў Беларусі Віта Наукаідытэ і шматлікія іншыя. Галоўным чынам абмяркоўваліся пытанні рэстаўрацыі сядзібы Агінскага ў Залессі і актуалізацыя праекта Мікалая Тамашэўскага «Беларусь старажытная».

Павел САПОЦЬКА,
менеджар па сувязях з грамадскасцю Рэспубліканскай канфедэрацыі прадпрымальніцтва
Фота аўтара і Зоі ХРУЦКАЙ

Працы ў Залессі ідуць

вым да гісторыі сваёй краіны людзям распачатыя праектныя працы на палацы Агінскіх у Залессі, якія праводзіць ААТ «Праектрэстаўрацыя».

Залессе стала маёмасцю роду князёў Агінскіх у першай палове XVIII стагоддзя, калі яго набыў Марцыян Агінскі, кашталян, а затым ваявода віцебскі, прадзед кампазітара. Сам Міхал Клеафас пражыў са сваёй сям'ёй у Залессі 20 гадоў.

Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь уключыў працы па рэстаўрацыі сядзібы ў інвестыцыйную праграму і выдзеліў адпаведныя грошы. Таксама праз праграму трансмежнага супрацоўніцтва паміж

шыні Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА Уладзіміра Шчаснага, «Залессе доўга знаходзілася ў заняпадзе, бо працы вяліся на іншых важных аб'ектах

Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь паводле даручэнняў Прэзідэнта падрыхтаваны праект дзяржаўнай праграмы «Замкі Беларусі (2012–2018 гг.)»

культуры нашай краіны: Мірскім і Нясвіжскім замках, Нацыянальнай бібліятэцы, Вялікім тэатры і іншых. Цяпер пачаліся аднаўленчыя працы і ў маёнтку Агінскага». З фармаваннем экспазіцыі праблемаў не будзе: Расійскі архіў старажытных актаў перадаў

«Беларусь старажытная» фонду «Паўночныя Афіны».

Праект складаецца з чатырох блокаў:

1) добраўпарадкаванне помніка гісторыі і археалогіі XIV–XVIII стагоддзяў – Маладзечанскага замчышча; 2) будаўніцтва на прылеглай да «замчышча» тэрыторыі «палаца Агінскіх» у маштабе 1:2;

3) размяшчэнне на тэрыторыі, якая прылягае да Маладзечанскага замчышча, у контурах мяжы Беларусі, малых архітэктурных формаў у маштабе 1:25 разбураных і захаваных замкаў і іншых фартыфікацыйных збудаванняў Беларусі XI–XVIII стагоддзяў;

4) будаўніцтва аграрна-дзяржаўнага рэгіёну, асноўным элементам

Паркавыя таямніцы

Сітцы – адно з самых цікавых паселішчаў Докшыцкага краю. Упершыню ўпамінаецца ў пісьмовых крыніцах у 1545 годзе. Вядомыя з XVII стагоддзя як сяло ў складзе Рэчы Паспалітай.

Яшчэ ў XVII стагоддзі прадстаўнікі роду Бжас-тоўскіх заснавалі тут сядзібу ў стылі барока. Побач з прыгожым палацам заклалі парк, які планіроўкай гарманічна далучаўся да шыкоўнага палаца. Ліпы пасаджаныя такім чынам, што з цягам часу прысады сталі падобныя да своеасаблівых зялёных калідораў.

У пачатку XVIII стагоддзя пры ўездзе ў панскую сядзібу былі пабудаваны драўляная царква і цагляная велічная трох'ярусная брама з вінтавымі лесвіцамі, адна з якіх захавалася да нашага часу. Наверсе брамы вісеў гадзіннік. Яго драўляны механізм быў створаны мясцовымі майстрамі. Калі гэты гадзіннік у пэўны час пачынаў гучна біць, было чуваць на ўсё наваколле. Тыя, хто працаваў у пана, спынялі работу і пачыналі маліцца – каб і ў штодзённай мітусні не забывацца на Бога.

У 1798 годзе сядзіба перайшла да роду Дамейкаў. Тады ўладальнікам Сітцаў стаў Тадэвуш Дамейка – родны дзядзька нацыянальнага героя Чылі Ігната Дамейкі.

Адзін са славетных у свеце беларусаў Ігнат Дамейка (1802–1889) быў выдатным геалагам, мінералагам, географам, этнографам. Шмат гадоў быў рэктарам Чылійскага ўніверсітэта, членам многіх навуковых таварыстваў, адным з найбольш вядомых выхаванцаў Віленскага ўніверсітэта. Ён аўтар 130 навуковых працаў. Па шматлікіх падручніках Ігната Дамейкі вучыліся і вучацца студэнты Чылі, Перу, Мексікі.

У сувязі з 200-годдзем з дня нараджэння вядомага вучонага ЮНЕСКА аб'явіла 2002 год годам Ігната Дамейкі.

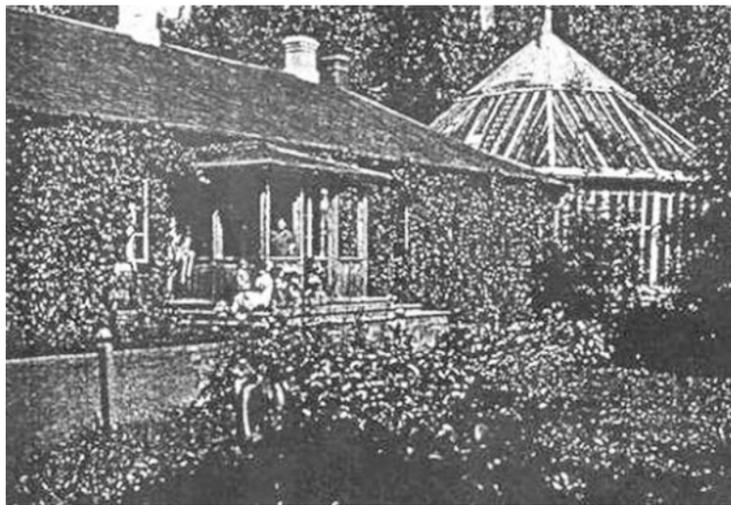
Імем Дамейкі названыя малая планета, якую адкрыў чылійскі астраном Карл Торэс у 1975 годзе, мінерал дамейкіт, знойдзены Дамейкам у 1844 годзе ў Чылі, кактус, фіялка, горад на поўдні Чылі, пасёлак, універсітэт, нацыянальная бібліятэка ў Чылі, горны хрыбет і гара ў Андах, вуліцы, плошчы, залы, паштовыя станцыі, некалькі ліцэяў, іншыя вучэбныя і навуковыя ўстановы ў Чылі, грамадскія і спартыўныя арганізацыі, фонды і стыпендыі.

Пасля Тадэвуша Дамейкі гаспадаром маёнтка стаў яго нашчадак Аляксандр. У XIX стагоддзі ён зрабіў перапланіроўку сядзібы, якая атрымала рысы, пераходныя ад барока да класіцызму.

Каля 1830 года стары сядзібны дом быў знішчаны пажарам. Тады на яго месцы Аляксандр Дамейка заклаў новы драўляны сядзібны дом, які прастаяў да 1944 года. У той час былі сфармаваны новыя пейзажныя кампазіцыі, пры гэтым захавалася ранейшая планіроўка парку. Невысокі, але вялікі дом, які меў 12 пакояў, патанаў у вінаградніку. Да дома была прыбудаваная вялікая аранжарэя, якая зімой ацяплялася. Тут вырошчваліся шматлікія віды экзатычных рас-

Паўразбураная пабудова ў Сітцаўскім парку

Сядзібны дом Дамейкаў. На заднім плане аранжарэя (1930-я гг.)

лінаў: эўкаліпты, пальмы, лімоны, апельсіны і інш. У гады Першай сусветнай вайны дом значна пацярпеў. Былі страчаны амаль уся мэбля і сямейныя рэліквіі Дамейкаў. Аднак удалося ўратаваць аранжарэю. За гэта Дамейка падарыў свайму слугу фальварак з пабудовамі.

500-гадовы дуб-волат

Адзін з апошніх гаспадароў гэтага краю з роду Дамейкаў Вацлаў у першай палове XX стагоддзя аднавіў маёнтак. З'явіліся но-

выя гаспадарчыя пабудовы, а ў 1934 годзе – масіўная каменная агароджа. Сядзіба па праве лічылася адной з самых прыгожых у Докшыцкім краі.

Потым была Другая сусветная вайна, цяжкія пасляваенныя гады. Ад колішняй славетнасці і раскошы амаль нічога не засталася. Ад будынка палаца захаваліся толькі чатыры калоны ды вялізныя скляпенні. Як калісьці, над наваколлем велічна ўзвышаецца брама-вежа, па-ранейшаму ўражае сваёй масіўнасцю каменная агароджа, падобная да абарончых сценаў старажытнага замка, засталіся і некаторыя гаспадарчыя пабудовы.

Пра сядзібу складзеныя легенды і паданні. Маўклівым сведкам гістарычных падзеяў, якія адбываліся тут, з'яўляецца 500-гадовы дуб-волат, што расце на тэрыторыі парку.

Кажуць, што дзяўчынянянька, якая даглядала панскае дзіця, аднойчы заснула і ўпусціла яго з акна. Дзіця загінула. За гэта раз'юшаныя бацькі загадалі захапіць дзяўчыну жывой у зямлю і пакласці на яе магіле вялізны камень.

Пра курган на ўскрайку парку гавораць, што тут пахаваныя ваюны, што загінулі пад час абароны замка.

Пра паўразбураную пабудову на ўскрайку парку разказваюць, што з яе ідзе падземны ход даўжынёю каля чатырох кіламетраў. Ён злучаў маёнтак і астравок на балоце каля фальварка Ямнае, дзе хаваліся гаспадары і іх сяляне, калі ім пагражала небяспека.

За шматгадовую гісторыю пад кронай дуба адбылося шмат трагічных і радасных падзеяў.

Ішла грамадзянская вайна. Чырвоная Армія адступала. Яе разбітыя часці рухаліся на ўсход. На дзвюх фурманках у суправаджэнні маладых сяспёр міласэрнасці везлі параненых чырвонаармейцаў. У парку, якраз пад дубам, спыніўся палывы лазарэт. Жыхары Сітцаў і суседніх вёсак прынеслі параненым хлеб, бульбу, палатно на перавязкі.

Накарміўшы і перавязаўшы параненых, медсестры леглі адпачываць, а санітары павялі пасвіць коней на луг. Ноччу на лазарэт наляцелі польскія ўланы, узброеныя на сродкі пана Дамейкі. Камандаваў імі асаднік з мястэчка Дунілавічы. Уланы шаскамі пасеклі ўсіх параненых. Потым прымуслі мясцовых жыхароў Нораўічаў і Рачыцкага выкапаць у парку яму і пахаваць там загубленых. Ворагі доўга здэкаваліся з маладых медсяспёр, а потым у непрытомным стане яшчэ жывых скінулі ў магілу. Забраўшы няхітры скарб палывога лазарэта, яны пакінулі Сітцы.

Жыхары Нораўічаў і Рачыцкага на месцы пахавання па-хрысціянску зрабілі магілу і паставілі крыж. Калі Дамейка вярнуўся ў маёнтак, яму не спадабалася, што ў яго парку пахаваныя чырвонаармейцы. Ён загадаў зруйнаваць магілу і пасадзіць тут дрэвы, але яны засохлі. Тады гэтае месца засеялі травой.

У 1940 годзе па факце гэтага масавага забойства была ўзбуджаная крымінальная справа. Удалося ад-

шукаць і арыштаваць чальца банды і некаторых яе ўдзельнікаў. З чырвонаармейцаў застаўся жывы толькі адзін санітар.

Былі ў дуба-волат і радасныя сустрэчы. Ім любаваліся такія вядомыя дзяржаўныя дзеячы, як С.В. Прытыцкі, П.М. Машэраў, У.Е. Лабанок і іншыя.

Пад кронай магутнага прыгажуня адзначаў сваё пяцідзесяцігоддзе народных артыст СССР і БССР Фёдар Шмакаў. Чуў дуб і палымяныя выступленні народных пісьменнікаў Максіма Танка, Івана Шамякіна.

У творах Івана Мележа, Петруся Броўкі, Міхася Калачынскага ёсць радкі, прысвечаныя нашаму дубу. Пад ім адпачываў Рыгор Раманавіч Шырма, выконваў свае творы тады яшчэ малады кампазітар Ігар Лучанок.

Гучалі тут галасы вядомых артыстаў – Тамары Ніжнікавай, Юрыя Смірнова, Тамары Раеўскай і іншых. Гасцямі Сітцаў былі Пімен Панчанка, Алесь Ставер, Васіль Быкаў, Рыгор Барадулін, многія іншыя дзеячы навукі і культуры.

Раней Сітцы і іх ваколіцы часта наведвалі розныя дэлегацыі і шматлікія госці, бо мясцовы саўгас славіўся працоўнымі дасягненнямі. Ён не раз адзначаўся высокімі дзяржаўнымі ўзнагародамі былога Савецкага Саюза.

Саўгас «Сітцы» быў утвораны 5 красавіка 1940 года на базе зямель памешчыкаў Дамейкі і Слатвінскага – былых уладароў вёсак Парэф'янава, Сітцы, Ходараўка. У час Вялікай Айчыннай вайны саўгасная маёмасць была знішчана нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Пасля вайны саўгас быў адноўлены, межы яго пашырыліся.

У 2007 годзе Сітцы сталі аграгарадком і набылі прыгожы сучасны выгляд. Вучням мясцовай школы гэта падабаецца, але іх цікавіць і гістарычнае мінулае роднага краю. Многія з вялікай ахвотай займаюцца ў краязнаўчым гуртку «Крынічка», якім ужо шмат гадоў кіруе таленавіты педагог Тамара Тадэвушаўна Каляга. Пад яе кіраўніцтвам вучні займаюцца даследаваннем гісторыі свайго роднага кутка, з цікавасцю вучаюць мінулае старога парку і былой сядзібы. Хто ведае, можа, ім удасца не толькі адкрыць новыя паркавыя таямніцы, але і вярнуць парку страчаную былую прыгажосць, а аграгарадок Сітцы зрабіць адным з найцікавых маршрутаў аграэкадурызму.

Фёдар ПАЛАЧАНІН,
г. Докшыцы

Вяртанне з небыцця

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 39–40)

На базе музея працягваліся пошукавыя экспедыцыі па бліжэйшых вёсках раёна. Быў сабраны даволі цікавы матэрыял. Збіраючы старадаўнія рэчы, вучні імкнуліся захаваць спадчыну нашых продкаў для сябе і нашчадкаў. Увесь матэрыял актыўна выкарыстоўваўся на ўроках гісторыі, беларускай літаратуры, грамадазнаўства. Ён з'яўляўся магутным сродкам уздзеяння на душы і сэрцы вучняў. Адна справа бачыць першабытную сякеру на фотаздымку ў падручніку па гісторыі Беларусі, і зусім іншая – трымаць у руках. Менавіта выкарыстанне краязнаўчага матэрыялу пры вывучэнні гісторыі Беларусі дапамагла вучням адчуць, што гісторыя, якую яны вывучаюць па вучэбных дапаможніках, стваралася тут, у роднай мясцовасці, іх продкамі.

Сістэма выхавання школьнікаў сродкамі краязнаўства аб'яднала лепшыя бакі не толькі асобна арыентаванай, але і калектывісцкай сістэмы выхавання і была скіраваная як на ўсебаковае развіццё асобы школьніка, так і на далейшае ўдасканаленне і развіццё сацыяльнаму.

У працы школьнага музея выкарыстоўваліся і такія традыцыйныя формы заняткаў, як музычныя і літаратурныя вечарыны, віктарыны, сустрэчы з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны, ветэранамі працы, старэйшымі жыхарамі вёскі. Музей ператварыўся ў сапраўдны цэнтр выхаваўчай і культурна-асветніцкай працы. Яго наведвалі не толькі навучэнцы, але і жыхары бліжэйшых вёсак, для якіх ладзіліся экскурсіі. У памяшканні музея праводзіліся і метадычныя заняткі настаўнікаў Ляхавіцкага раёна.

Гурткоўцы праводзілі даследаванні і папулярызавалі гісторыю сваёй Бацькаўшчыны ў перыядычным друку («Краязнаўчая газе-

Метадычнае аб'яднанне кіраўнікоў турыстычных і краязнаўчых гурткоў (сакавік 2010 г.)

У школьным краязнаўчым музеі

та», «Беларускі гістарычны часопіс», «Гісторыя: праблемы выкладання», «Пазашкольнае выхаванне»). Даследаваўся таксама лёс былых «остарбайтараў» і вязняў фашысцкіх канцлагераў. Галоўным у краязнаўчай дзейнасці вучняў

Куршынавіцкай сярэдняй школы з'яўлялася выкананне заданняў Усебеларускай турыстычна-краязнаўчай экспедыцыі «Наш край», удзел у раённых, абласных і рэспубліканскіх конкурсах, патрыятычных акцыях. Іх працы былі адзначаныя граматамі і дыпламамі раённага і абласнога ўпраўлення адукацыі.

На жаль, пры закрыцці школы так і застаўся нікому не патрэбны сабраны матэрыял. Шмат ёсць помнікаў культуры на Ляхаўшчыне, звязаных з пэўнай эпохай, з пэўнымі майстрамі. Яшчэ цудоўна было б, каб у раённым цэнтры быў створаны і адкрыты краязнаўчы музей. Да болю крыўдна, што так неабдуманна паставілася раённае кіраўніцтва да музейных прадметаў, якія па каліве

збіралі нашыя краязнаўцы, а яны маглі б стаць першым крокам да стварэння музея. Горад без музея, як і без храма Богага ці тэатра, – гэта не горад, а сацыяльнае пасяленне з непазбежнай

адным пакідалі яны свой працоўны шлях. Ды і нас, былых выпускнікоў, таксама час не мінае. Мы заўсёды з гонарам будзем успамінаць, што калісьці вучыліся, а потым і разам працавалі ў гэтай школе з нашымі ветэранамі. Вось яны: Клаўдзія Лявонцьеўна Бараноўская (нар. 14.01.1929) – настаўніца беларускай мовы і літаратуры; Уладзімір Вікенцьевіч Беляновіч (нар. 29.06.1941) – настаўнік фізікі; Ніна Аляксандраўна Беляновіч (нар. 09.02.1940) – настаўніца біялогіі; Соф'я Паўлаўна Галіцкая (нар. 02.12.1945) – настаўніца матэматыкі; Яўген Яўгенавіч Гадун (? – 1987); Кацярына Фёдраўна Захарык (нар. 01.12.1923) – выхавальца групы падоўжанага дня; Соф'я Іванаўна Коршун (нар. 07.01.1944) – настаўніца рускай мовы і літаратуры; Міхаіл Мікалаевіч Матусевіч (нар. 23.10.1938) – настаўнік хіміі і біялогіі; Пётр Міхайлавіч Місько (нар. 23.12.1938) – настаўнік біялогіі; Зінаіда Паўлаўна Місько (07.01.1945 – 12.06.1988) – настаўніца матэматыкі; Ганна Васільеўна Паляшчук (1927–2000) – настаўніца пачатковых класаў; Ніна Іванаўна Таўрагінская (нар. 20.03.1944) – настаўнік біялогіі; Марыя Адамаўна Жукоўская (нар. 23.01.1926) – настаўніца пачатковых класаў; Яўгіння Іосіфаўна Шпак (нар. 28.04.1930) – настаўніца геаграфіі; Ядвіга Іосіфаўна Шпак (нар. 08.03.1934) – выхавальца групы падоўжанага дня; Марыя Іванаўна Ракашэвіч (1930–2010) – настаўніца беларускай мовы і літаратуры; Ганна Станіславаўна Шпак (нар. 20.09.1957) – настаўніца хіміі і біялогіі; Марыя Браніславаўна Яцко (нар. 1952).

Школьныя гады – гэта незабыўныя хвіліны радасці, усмешак, хваляванняў і смутку. Іх можна параўнаць з усходам сонейка, якое паступова з'яўляецца на небасхіле. Школа для кожнага з нас была вялікім светам таемніцаў, адказы на якія мы атрымлівалі на працягу ўсяго школьнага жыцця. Яна з'яўляецца галоўным жыццёвым этапам, праз які абавязкова прайшоў кожны чалавек.

Марына
СТАНІСЛАВОВІЧ,
настаўніца гісторыі СШ № 3
г. Ганцавічы, выпускніца
Куршынавіцкай школы

Ад «КГ». У папярэдніх нумарах памылкова было няправільна пададзенае імя аўтара. Просім прабачэння ў яе і чытачоў.

П.А. Мілюк

А.А. Ракашэвіч

На пачатку XX стагоддзя Цімкавічы Капыльскага раёна былі незвычайным мястэчкам. Тут працавалі некалькі гарадскіх школ, выкладчыкі якіх неслі ў масы культуру, былі стваральнікамі аматарскіх тэатраў. Таму невыпадкова ў такім асяроддзі выхаваліся велічныя постаці артыстаў і спевакоў Алены Уладзіміраўны Быстровай, Фёдара Аляксандравіча Андруковіча, Флора Паўлавіча Рудзкі, пісьменніка Кузьмы Чорнага ды іншых.

Не так даўно мы адзначалі 100-годдзе з дня нараджэння саліста Ленінградскага тэатра оперы і балета Фёдара Аляксандравіча Андруковіча. Вучыўся ён у Цімкавіцкай школе на «выдатна», і нават некаторы час яго настаўнікам быў Кузьма Чорны. Мікалай Карлавіч артыстычна і з мімікай пераказваў творы Якуба Коласа, Янкі Купалы. Менавіта ад свайго настаўніка Андруковіч навучыўся разыгрываць вясёлыя сцэны, таму яму даручалі галоўныя ролі ў пастаноўках.

Спачатку кіраўніком драмгуртка была настаўніца Зінаіда Кірылаўна Грынёва – з тых першых аматараў сцэны. П'есу Чарота «Пастушкі» вельмі ўдала сыгралі ўсе аднакласнікі: ролю Лявонкі выканаў Фёдар Андруковіч, Дар'і – Наста Кіеня, Грышкі – Флор Рудзкі, Ваціка – Анатоль Язневіч, Ядзі – Сося Гольдберг, Янкі – Антон Лазінскі. Потым Зінаіда Кірылаўна прапанава-

Пеўчая зорка

Вера Кудрайцава і Фёдар Андруковіч у оперы «Ваявода» (1948 г.)

ла пастаноўку гэтага ж аўтара «Мікітаў лапаць». Андруковіч успамінаў: «Нам спадабаўся вельмі жывы народны гумар камедыі, аднак не так лёгка было перадаць манеру і паводзіны герояў на сцэне, але нашая настаўніца ўмела прывівала законы сцэнічнага майстэрства». Галоўная роля Мікіты дасталася Фёдору, а вось Зоську трапіла перадала сястра Кузьмы Чорнага Ганна Раманоўская.

«На сцэне ўсе юныя артысты трапілі перадавалі вобразы герояў п'есы, але калі выходзіў Мікіта (Фёдар Андруковіч), то глядачы пакатваліся ад смеху. У яго быў акцёрскі талент», – успамінала аднакласніца-артыстка Ганна Маргайлік.

Шмат душы ўклаў у развіццё мастацкага дару Андруковіча яго любімы настаўнік Мікалай Іларыёнавіч Раманоўскі.

Ён вучыў будучага опернага спевака спасцігаць таямніцы вакалу, адчуваць кожную ноту музыкальнага твора. У стаўленні вучнёўскага тэатра вялікая заслуга яшчэ аднаго настаўніка – Аляксандра Іванавіча Наржымскага (бацькі будучага Героя Савецкага Саюза). Ён вёў рускую літаратуру і, калі вучыліся драматычныя творы ў класе, кожны вучань атрымліваў ролю і павінен быў перадаць дзеянні свайго героя. Ён рабіў інсцэніроўкі, у якіх вылучаўся сваім талентам Федзя Андруковіч. Хлопец праславіўся цудоўным голасам, быў запявалам хору.

Андруковіч паступае ў Мінскі педтэхнікум у 1925 годзе і пасля яго заканчэння працуе ў Дукорскай школе настаўнікам матэматыкі і спеваў. Тут малады педагог сябрае з мясцовымі хлопцамі, якія параілі яму паступіць у Мінскі музычны тэхнікум. Цімкаўляніну пашанцавала вучыцца ў выдатнага спевака і прафесара Антона Бананыча. Многія з тых, хто ў яго вучыўся, сталі вядомымі артыстамі: Балоцін, Аляксандраўская... У 1934 годзе нашага земляка Фёдара Андруковіча запрашаюць у Ленінград салістам Малога акадэмічнага опернага тэатра, дзе ён радаваў сваіх прыхільнікаў звыш трыццаці гадоў.

У вайну тэатр эвакуіравалі ў Арэнбург. Тут тэатральны

калектыў паставіў некалькі операў, прысвечаных барацьбе савецкага народа супраць гітлераўцаў. Фёдар Аляксандравіч ствараў вобразы франтавікоў, дарыў свае песні параненым у шпіталях, узнімаў баявы дух салдатаў.

У 1946 годзе ў Малым тэатры адбылася прэм'ера оперы Пракоф'ева «Вайна і мір». Спектакль стаў важна падзеяй не толькі для ленінградцаў, але і ўсёй краіны. Андруковіч выдатна выканаў ролю Анатоля Курагіна. Вядомы крытык, заслужаны дзеяч мастацтваў Загурскі пісаў: «Калі б пабачыў пастаноўку свайго твора Леў Талстой, то пахваліў бы кожнага выканаўцу за высокі ўзор сцэнічнага ўвасаблення персанажаў, асабліва Федзю Андруковіча».

Потым ён створыць бліскучыя вобразы ў операх Мурадэлі, Пашчанкі і Фрэнкеля, Джузэпэ Вердзі, Гуно і іншых. Выступаў таксама і ў рускіх класічных операх Рымскага-Корсакава, Чайкоўскага. У Цімкавіцкай сярэдняй школе захоўваецца здымак Фёдара Андруковіча ў ролі Ленскага з оперы Чайкоўскага «Яўгеній Анегін».

Фёдар Аляксандравіч не забываў свой родны куток і наведваў Цімкавічы. Часта выступаў на сцэне Беларускага тэатра оперы і балета. Наш зямляк памёр у 1964 годзе, але пакінуў значны след у оперным мастацтве. Крытыкі і мастацтвазнаўцы і сёння ўспамінаюць пра Фёдара Андруковіча, на прыкладзе якога вучацца будучыя артысты. Шмат зрабіла па папулярнасці выдатнага спевака стваральніца народнага тэатра ў Цімкавічах Зінаіда Іосіфаўна Раманенка. **Іван ІГНАТЧЫК, г. Капыль**

Традыцыі і сучаснасць

Пад фанкавы матыў ды мажорныя трубы

Галоўныя спадкаемцы мулявінскай спадчыны на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь – беларускі дзяржаўны ансамбль «Песняры» пад кіраўніцтвам Вячаслава Шарапавы – займаюць, нарэшце, уласную паўнаўраўнаважаную музыкальную праграму. Аб прэз-канферэнцыі ўдзельнікаў ансамбля з нагоды выхаду CD «Краязнаўчая газета» пісала ў студзеньскім № 4 за гэты год.

На прэзентацыі В. Шарапаў прызнаўся, што не разлічвае на які-небудзь камерцыйны поспех новага альбома пад назваю «Шчаслівасць»: «Сёння ня мала людзей жадаюць слухаць менавіта такую музыку, крыху больш складаную, больш вытанчаную, чым звычайныя тры акорды. Такіх людзей сярод меламанаў, магчыма, працэнтаў сорок, але яны маюць права на тое, каб у іх калекцыі былі такія музычныя матэрыялы».

«Шчаслівасць» цалкам складаецца з вершаў класіка нашай літаратуры Янкі Купалы. Паводле словаў мастацкага кіраўніка, гэты альбом – даніна памяці заснавальніку ансамбля Уладзіміру Мулявіну, 70-гадовы юбілей якога адзначаўся сёлета. Купала часцяком сустра-

каўся ўрэпертуары «старых» «Песняроў», можна ўспомніць легендарную «Малітву», «Песню пра долю», «Гусляра». У аснове новай кружэлкі – зборнік «Жалейка», нетрывіяльны купалаўскія тэмы прыроды, каханьня і паэзіі дарэвалюцыйнага перыяду. Аўтары абачліва абмінулі грамадзянскую лірыку песняра.

У Купалы ёсць адна прыемная асаблівасць для музыкаў – яго творы гучаць меладычна. Але бяда ў тым, што сам Купала знік у новым альбоме. Яго не чуваць за эстраднымі аранжыроўкамі «Песняроў», за бясконцымі сінкапіраваннямі, паў-рокавымі проігрышамі. Нават не ратуюць заляцанні з фолкам у песні «Жняя». Янка Купала ў гэтым альбоме відавочна на другім месцы.

«Думкі, думкі, думкі мае!» – з запалам і ў тры галасы зацягваюць песняры пад фанкавы матыў ды мажорныя трубы. Неадпаведнасць музыкальнага суправаджэння лірыцы беларускага класіка – галоўная заганна новай песняроўскай праграмы. Складваецца ўражанне, што музыкі падышлі да вершаў проста як да працоўнага матэрыялу і адбабахалі альбом, не зважаючы на змест твораў. На месцы класіка мог апынуцца любы паэт-песеннік – уражанні ад праслухоўвання не змяніліся б.

Вядома, музыкі – прафесіяналы, гэта бяспрэчна. Ніводнай хібы, дасканальна адшліфаваныя і разнастайныя музычныя партыі, але разам з тым без адыходу ад песняроўскага канону. Як вынік – акадэмічнасць ды штучнасць.

Альбом не чапляе, не стае ў ім душы... Музыкі будавалі спевы, нібы канструктар, з шлягерных складнікаў і мулявінскіх штампай, толькі гэтыя песні не будуць жыць і ўзрушаць дзесяцігоддзямі. На жаль, яны вылятаюць з галавы амаль адразу.

Трэба аддаць належнае Вячаславу Шарапаву – ён застаўся верным мулявінскай стылістыцы, але знік дух. У інтэрв'ю «Еўрапейскаму радыё для Беларусі» Ігар Свечкін назваў шарапаўскіх «Песняроў» кавер-бэндам (гуртом, які перапявае ранейшыя хіты) і, хутчэй за ўсё, меў рацыю.

Ігар МЫСЛІВЕЦ,
студэнт 3 курса
Інстытута журналістыкі БДУ

Само слова Біблія, у перакладзе з грэчаскай мовы, абзначае «кнігі». Біблія – самая вядомая, самая папулярная кніга ў свеце. Яна, паводле апублікаваных звестак ЮНЕСКА, займае першае месца ў свеце па колькасці перакладаў на розныя мовы. А перакладзеная яна на 1 250 моваў і дыялектаў. У шмат якіх краінах яна ёсць у кожнай сям’і.

У нас жа пры савецкім рэжыме Біблія была фактычна забароненая. Калі і меў хто гэтую кнігу, дык ён хаваў яе за сямю замкамі. Атэістычная прапаганда насіла ваяўнічы, наступальны характар. Як казаў шмат гадоў таму А. Салжаніцын, толькі ў Савецкім Саюзе слова «Бог» пішучы з малой літары, але затое тут «КДБ» пішацца аж з трох вялікіх літараў.

Ніякая іншая кніга ў свеце не мела такога вялікага ўздзе-

прыказка, што яна абзначае і як ужываецца ў сучаснай беларускай літаратуры.

Абцяганага тры гады чакаюць. Відаць, мае сувязь з такімі словамі Бібліі: «Блажен, хто ожидает и достигнет тысячи трёхсот тридцати пяти дней» (Даниил, 12, 12), г.зн. больш як трох гадоў; абзначае «Наўрад ці можна спадзявацца, што абцяганне будзе выканана». «Не бойся, не пакіну цябе... – Абцяганага тры гады чакаюць» (В. Адамчык).

Крывое дрэва не выпраміш. Як лічыць І. Насовіч, прыказка склалася на аснове выказвання з «Кнігі Эклезіяста» (1, 15): «Крывое не можа зрабіцца прамым, і чаго няма, таго нельга лічыць». Мае сэнс «Чые-небудзь перакананні, недахопы, заганы, звычкі не выправіш». «Казалі, што сваю актыўнасць зноў праявіў ам-

«З кожным можа здарыцца што-небудзь нечаканае, незалежна ад чалавека». «Не даў ёй бог яшчэ пажыць трохкі, дзетак падгадаваць. – Чаго ж яна, бабка, так рана памерла? – пытаў бабку настаўнік. – Памерла, панічок... На ўсё воля божая» (Я. Колас).

Хто мае вушы, пачуе. Паўкалька з царкоўнаславянскай мовы. Паходзіць з «Евангелля ад Матфея» (11, 15): «Хто мае вушы слухаць, няхай пачуе». Гаворыцца як пабуджэнне да лепшага ўразумення сказанага перад гэтым. «М. Зарэчкі піша пра рэакцыю сведка на вар’яцтва і дзікую бесчалавечнасць... Як сказана: хто мае вушы, пачуе. Тут не толькі абзац ці радок, але кожнае слоўка крычыць пра пазіцыю пісьменніка» (Беларуская мова і літаратура, 2008, № 11).

Сярод пададзеных вышэй 19 прыказак ёсць і «Шукайце

Продак Самуіла Маршака з Беларусі

У жыццё амаль кожнага з нас самымі першымі прыйшлі вершы выдатнага дзіцячага паэта, драматурга, перакладчыка Самуіла Якаўлевіча Маршака. «Вот какой рассеянный», «Багаж», «Сказка о глупом мышонке» і іншыя заваёўваюць любоў маленькіх чытачоў не адно дзесяцігоддзе.

Але калі творы гэтага лаўрэата чатырох Сталінскіх і адной Ленінскай прэміяў усім вядомыя, дык у яго біяграфіі шмат белых плямаў. З аднаго боку, Самуіл Маршак – савецкі пісьменнік, адзін з выдатных стваральнікаў дзіцячай літаратуры, з іншага – ён усё жыццё чытаў Талмуд, збіраючы памяць аб рэлігійным выхаванні свайго дзяцінства. У сям’і Маршакоў па бацькавай лініі ўсе, акрамя бацькі і дзеда, былі рабінамі. Яго бацька, Якаў Міронавіч Маршак, некалі вырашыў, што лепш быць добрым інжынерам, чым рабінам, і калі ў яго нарадзіўся сын Самуіл (22 кастрычніка 1887 года), ён працаваў тэхнікам-майстрам на адным з заводаў Варонежа.

Карані роду Маршакоў знаходзяцца ў Беларусі. У канцы XVI – пачатку XVII стагоддзя ў мястэчку Койданава жыў прашчур Самуіла Маршака – рабін Ізраіль Кайдановер. У 1624 годзе ў яго нарадзіўся Арон Шмуэль, які пры жыцці вызначыўся як вялікі талмудыст, асветнік, адзін са значных рабінаў таго часу. Арон – імя, дадзенае пры нараджэнні, а пасля цяжкай хваробы сына Ізраіль Кайдановер дадаў яму імя Шмуэль, што азначае «Бог пачуў». Лёс Арона Шмуэля і яго сям’і быў няпросты. Дзяцінства прайшло ў Койданаве, дзе існавалі замак, касцёл, цэрква, сінагога, ладзіліся кірмашы. Талмудысцкую і рабінскую адукацыю Арон Шмуэль атрымаў у ешыбоце Бярэсця. Пасля заканчэння вучобы ён нейкі час быў рабінам у Люблінскім ваяводстве (Польшча), адкуль, ратуючыся ад казацкіх пагромаў, перабраўся ў Вільню, дзе выконваў абавязкі яўрэйскага судзі. Там у 1650 годзе ў Арона Шмуэля нарадзіўся сын Ціві Гірш, які стаў вядомым маралістам і кабалістам, настаўнікам яўрэйскай этыкі.

У 1654 годзе пачалася вайна паміж Маскоўскай дзяржавай і Рэччу Паспалітай. У Вільні рускія салдаты абрабавалі дом Арона Шмуэля і спалілі яго бібліятэку з каштоўнымі рукапісамі. У 1656 годзе каля Любліна яго 6-гадовы сын Ціві Гірш быў цяжка паранены казакамі, а дзве ягоныя дачкі былі забітыя. Разам з параненым сынам Арон Шмуэль мусіў вярнуцца ў Койданава, але вайна і тут дагнала яго – мястэчка было ўшчэнт разабраванае і спаленае. Таму ён пераехаў з сям’ёй у Чэхію, а затым у Германію, дзе займаў пасаду рабіна і выкладаў Талмуд.

Памёр Арон Шмуэль Кайдановер у 1676 годзе ў Хмельніку (Украіна) пад час пасяджэння рабінаў. Там быў і пахаваны. Яго сын Ціві Гірш Кайдановер у 1705 годзе выдаў свой галоўны твор – трактат па этыцы (Каў аяшар), які за 300 гадоў вытрымаў больш за 80 выданняў. Ва Франкфурце-на-Майне, дзе жыла сям’я яго цесця, ён выдаў таксама шэраг бацькавых кніг са сваімі прадмовамі і нататкамі. Творы гэтыя і па сённяшні дзень перавыдаюцца і вывучаюцца ў ешыботах. Найбольш выдомымі з гэтых твораў з’яўляюцца «Блаславеннае ахвярапрынашэнне» з прадмовай і аўтабіяграфіяй, «Блаславенне Шмуэля» (казанні на тэмы з Торы), «Вера Шмуэля» (па пытаннях шлюбнага права) і іншыя. Арон Шмуэль Кайдановер меў таксама мянушку Мааршак, што з’яўляецца абрэвіятурай «Настаўнік наш і рабін Шмуэль Кайдановер». Меў ён таксама мянушку «Клюгер», што азначае «Разумны». У наш час шмат носьбітаў прозвішча Маршак жывуць у розных гарадах Беларусі і па-за яе межамі. У Ізраілі ў 2002 годзе адбыўся міжнародны з’езд Маршакоў.

Маці Самуіла Маршака была даволі адукаваная, паходзіла з сям’і казённага рабіна Віцебска Бера Абрамавіча Гтэльсона. Калі будучаму пісьменніку споўнілася 6 гадоў, маці разам з дзецьмі перабралася жыць у Віцебск да сваіх бацькоў. У гэтым беларускім горадзе і прайшло дзяцінства Самуіла. Сярод вучняў яго дзеда быў вядомы скульптар Марк Антакольскі, і свой шлях у літаратуру Самуіл Маршак пачынаў з вершаў, прысвечаных менавіта яму.

Лявон ЦЕЛЕШ

Выява Арона Шмуэля Кайдановера і вокладка адной з яго кніг (Амстэрдам, 1696 г.)

Прыказкі біблейскага паходжання

яння на развіццё сусветнай культуры, як Біблія. Біблейскія сюжэты, матывы, вобразы і сімвалы шырока выкарыстоўваліся на працягу стагоддзяў і цяпер выкарыстоўваюцца ў сусветнай літаратуры, жывапісе, тэатры.

Кнігі Старога і Новага Заветаў доўгі час у шматлікіх народаў былі амаль што адзінай крыніцай асветы. Яны перакладаліся на розныя мовы, у тым ліку і на старую беларускую мову, і сталі вытокаем многіх фразеалагізмаў. У гэтых адносінах зноў-такі ніводнага іншая кніга не можа параўнацца з Бібліяй. У сучаснай беларускай літаратурнай мове, па нашых падліках, ёсць 115 фразеалагізмаў, якія сваім жыццём абавязаныя Бібліі.

Яна ж прыкметна папоўніла і прыказкавы склад нашай літаратурнай мовы (як і іншых моваў). Пра 19 прыказак, якія прыйшлі да нас з Бібліі, я пісаў ужо ў штотыднёвіку «Наша слова» і ў кнізе «У пошуках ісціны» (2007). Тут толькі пералічым гэтыя прыказкі, а затым звернемся да іншых прыказак біблейскага паходжання, якія этымалагічна раней не апісваліся. Вось гэтыя 19 прыказак-біблейскаў (сцісла пра іх паходжанне гаворыцца і ў «Тлумачальным слоўніку прыказак» І.Я. Лепешава і М.А. Якалцэвіч): *Бог даў, Бог і ўзяў; Бойся Усявышняга і не гавары лішняга; Дай божа ў добры час сказаць, а ў ліхі памаўчаць; Забаронены плод салодкі; Не капай другому яму, сам у яе ўвалішся; Неспявадальныя шляхі Гасподня; Не судзіце, ды не судзімы будзеце; Не хлебам адзіным жыве чалавек; Нішто не вечна пад месцам; Няма нічога тайнага, каб не стала яўным; Няма прарока ў сваёй айчыне; Падняўшы меч, ад мяча і згіне; Супраць ражна не папрэш; Усё новае – дайно забытае старое; У чужым воку саломка бачым, а ў сваім і бервяна не заўважым; Хто не працуе, той не есць; Хто сее вецер, той пажне буру; Што пасееш, тое і пажнеш; Шукайце і знойдзеце.* Цяпер пададзім іншыя прыказкі – з паказам таго, з якой біблейскай кнігі ўзнікла

КНИГИ ТРЕТНЕ МОЙСЕОВЫ, ЗОВЕНЫЕ ЛЕЖВНТЪ. ЗПОЛНЕ БЫЛО ЖЕНЫ НАРЪСКИИ ЯЗЫКЪ ДОКТОРЪ ФРАНЦИЗКО СКОРИНОЮ СПЛОЦЬКЯ БОГЪ ВТРОИЦЕ ДИНОИЪ, И ПРАЧИОИ НАТЕИ

Майсей слухае Божыя заветы (гравюра з кнігі Ф. Скарны)

біблейны аўстрыйскі князь Вільгельм – былы жаніх Ядвігі. Вось ужо сапраўды крывое дрэва не выпраміш» (А. Бутэвіч).

Лепш даваць, чым прымаць. Паўкалька з біблейскага царкоўнаславянскага тэксту (Дзевянні, 20, 35): «Блаженнее давать, нежели принимать». Ужываецца як прабацённе, калі звяртаюцца да каго-небудзь па дапамому ці просьбу. «– Не з лёгкім сэрцам даводзіцца звяртацца па дапамому, – кажа Георгій Сапун. – Слова Божае гаворыцца, што лепш даваць, чым прымаць» (Звязда, 2005, 4 мая).

На ўсё воля Божая. Склалася пад уплывам евангельскага спалучэння «ёсць воля Божая», якое мае месца ў «Пасланні Рымлянам» (12, 2): «...каб вам спазнаць, што ёсць воля Божая». Абзначае

і знойдзеце», выток якой «Евангелле ад Матфея» (7, 7): «Прасіце, і дадзена будзе вам; шукайце і знойдзеце». У беларускай мове на аснове гэтай прыказкі склаліся яшчэ дзве.

Не шукаючы, не знойдзеш. Сэнс прыказкі – «Не праяўляючы руплівасці, клопату, не дасягнеш жаданага». «Жыву гол як кол. Турботы адны... – Але ж і то скажы, – зрабіў закід Іваноўскі, – не шукаючы, не знойдзеш...» (І. Новікаў).

Хто шукае, той знаходзіць. Кажуць з упэўненасцю пра станоўчыя вынікі якіх-небудзь пошукаў. «Не вешайце носа, дарогі Сяргей Пятровіч. Хто шукае, той знаходзіць. Галоўнае – была б ідэя» (І. Стадольнік).

Як бачым, след Бібліі – вялізны, выдавочны і неаспрэчны.

Іван ЛЕПЕШАЎ

Лістапад

14 – «Дзянніца» (1916–1917), газета пад рэдакцыяй Цішкі Гартнага – 95 гадоў з дня выхаду.

15 – **Скорабагатаў Віктар Іванавіч** (1951, Мінск), спявак, музычны дзеяч, педагог, заснавальнік і мастацкі кіраўнік творчага калектыву «Беларуская Капэла», заслужаны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1990), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1999) і шматлікіх міжнародных конкурсаў – 60 гадоў з дня нараджэння.

17 – «Мінское слово» (1906–1912), грамадска-палітычная газета – 105 гадоў з дня выхаду.

18 – **Вярцінскі Анатоль Ільіч** (1931, Лепельскі р-н), паэт, паасобныя вершы якога пакладзены на музыку, драматург, чые п'есы ставіліся ў тэатрах краіны, публіцыст, крытык, перакладчык з класічнай і сучаснай рускай, украінскай, літоўскай, латышскай, балгарскай, польскай, венгерскай, кубінскай паэзіі, дзяржаўны дзеяч, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя П. Лепяшынскага (1988) – 80 гадоў з дня нараджэння.

19 – **Ялугін Эрнест Васільевіч** (1936, Дубровенскі р-н), пісьменнік, публіцыст, аўтар нарысаў і дакументальных апавесцяў пра дзеячаў беларускай літаратуры і навукоўцаў, сцэнарыяў дакументальных фільмаў, шматлікіх твораў прозы на гістарычную і сучасную тэматыку – 75 гадоў з дня нараджэння.

20 – **Зарэцкі Міхась** (сапр. Касянюк Міхаіл Яўхімавіч; 1901, Талачынскі р-н – 1937), пісьменнік, драматург, адзін з найбольш яркіх прадстаўнікоў рамантычнага напрамку ў беларускай савецкай прозе, перакладчык, крытык, удзельнік літаратурна-грамадскага руху, адзін з ініцыятараў утварэння літаб'яднання «Полымя» (1927–1932) – 110 гадоў з дня нараджэння.

22 – **Валкадаеў Пётр Іванавіч** (1911–1973), пісьменнік, аўтар шматлікіх твораў для дзяцей, перакладчык на рускую мову твораў беларускіх паэтаў, уладальнік многіх урадавых узнагародаў – 100 гадоў з дня нараджэння.

23 – **Тэраўскі Уладзімір Васільевіч** (1871, Слуцкі р-н – 1938), харавы дырыжор, кампазітар, фалькларыст, стваральнік аднаго з першых беларускіх харавых калектываў (1914 г., рэарганізаваны ў 1917 г. у Беларускі народны хор), аўтар музыкі да спектакляў, песень і рамансаў на словы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Змітрака Вядулі, Міхася Чарота і інш., збіральнік, апрацоўшчык і папулярны аўтар беларускіх народных песень – 140 гадоў з дня нараджэння.

Жыццёвыя падгледзенкі

Салаўі старашклоўскія

Спаконвеку яны ў чаромхах вадзіліся – салаўі старашклоўскія. Па равах і ярах, над рэчкай свае мелодыі выводзілі без музычнай граматы, без нотаў маляваных. Спявалі так, што ў кожнага чалавека душа плакала. Бо пра маладосць яны спявалі, пра пачуцці чыстыя, пра хаты на пагорках, пра сядзібы ды палаткі. Для квітнеючых садоў спявалі, для зелены новай на дрэвах і траваў свежых, пра ўсходы добрыя салаўі спявалі.

Наўзор салаўям і людзі сярод вяскоўцаў знаходзіліся – таленты вялікія, салаўі-самародкі сапраўдныя.

Ляксея Радзікаў, па бацьку яго звалі Лабэйкай, на гармоніку цуды тварыў. Мелодыі самі ў душы заходзілі, назаўжды ў іх заставаліся. Былі там мелодыі народныя і чамусьці забытыя. З іншых вёсак па Лабэйку прыезджалі – на бясёдах пайграць, на Масленіцах павухаць, на Калядках. Кожны лічыў за гонар вялікі наняць Лабэйку.

На пасёлку Чапаеўскім, наводдаль ад Лабэйкі, музыка Давыд жыў. Мандаліна ў руках яго і спявала, і плакала. Суцяшала людзей.

У цэнтры ж сяла хата Івана, сына Карнея, стаяла. Баяністам ад Бога ён быў. А як і якія песні самародкі-спявачкі дзеўкі і жанчыны спявалі вясковыя! Шкада, магнітафонаў у той час не ведалі.

Даўно да зорак мелодыі тыя ўзляцелі і ў нябёсах расталі. Гараць яны святлом далёкім і загадкавым, у памяці людзей свецяцца і салаўямі цокаюць. Таму прырода і гадуе ды песціць салаўёў, каб не чарсцвелі душы людскія.

Конь-Іван

Стары быў конь той і руды. Ніхто ў калгасе запрагаць яго не жадаў. Заўсёды конь крокам хадзіў. Ніхто не бачыў ніколі, каб ён бег. Тупае сабе паціху – ці з фурманкай пустой, або да неба грузанай. Бі ці не бі – яшчэ цішэй ісці будзе.

Наўзор каня таго і мужык адзін каля яра над рэчкай жыў. Нікуды не спяшаўся. Хай сабе з рукамі пустымі альбо з мяшком цяжкім на плячах. Нямала важнага перанасіў Іван у вёсцы па гаспадарскіх справах сваіх. Вось і каня ў яго гонар назвалі. Упарты і спакойны Іван быў. Ні на што не зважаў. Да сэрца не браў праблемаў ніякіх – ад каго б ні зыходзілі. Толькі мужык і запрагаў таго каня па розных справах. З канём Іван мог душу адвесці ды пагутарыць як трэба.

Конь-Іван здалёку іржаў, мужыка згледзеўшы. Капытом аб ямялю біў, быццам сябра вітаў і адданасць яму выяўляў.

У адну з зімаў, у галалёд самы, Іван дровы вёз з лесу, а сані з гары – і папёрлі, конь пабег, не разбіўся, аднак захварэў і здох. А да вясны і Івана не стала.

Вось і варажыць прыходзіцца – мужык у мінулым жыцці канём быў, ці конь жыццём мужыка жыў.

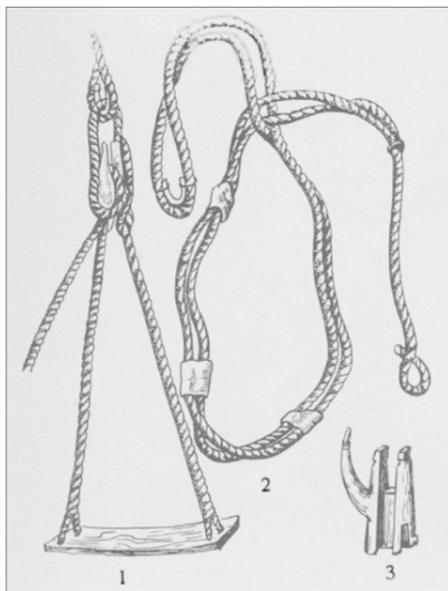
Аляксей БАЛАХАНАЎ, г. Орша
Фота аўтара

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ЛЯЗІВА, л'азва, ліна, жэнь, плець – прыстасаванне, з дапамогай якога лазілі на бортныя дрэвы. Уяўляла плетеную з пяці сырамятных палосак скуры ці каналіаных вітых шнуркоў вяроўку (25–30 м) з сядзёлкай (крэсла, лазьвеня) на адным канцы, дзвюма петлямі ці драўляным круком на другім і перасоўным казлом (хобат) паміж імі. У XVI ст. лязіва часта рабілі і з лыка, трывалася яно мала саступала каналіянаму, было лягчэйшым.

Мела рэгіянальныя асаблівасці, што абумоўлівала розную тэхніку пад'ёму. Пры пад'ёме пацягам (Століншчына) бортнік перакідаў лязіва цераз тоўсты сук, садзіўся на сядзёлку і, адпыхваючыся нагамі ад ствала дрэва, сам сябе падцягваў угору, на патрэбнай вышыні мацаваў на галіне крук і спускаўся да адтуліны борці. На Гродзеншчыне існаваў спосаб пад'ёму чашкай: бортнік ахопліваў двайной пятлёй сябе і дрэва так, каб паміж ім і ствалом заставалася адлегласць 70–80 см, падымаўся ўгору па чашках – неглыбокіх засечках на ствале. Пры пад'ёме перакідаў замест чашак выкарыстоўвалі

Лязіва: 1 – фрагмент лязіва з казлом, сядзёлкай; 2 – лежача; 3 – канструкцыя казла

падобныя да стрэма петлі, якія бортнік рабіў папераменна для кожнай нагі, абвіваючы лязівам некалькі разоў ствол

дрэва. На невысокія дрэвы і дрэвы з подкурам узлазілі па астравах.

ЛЯЙБОВІЧ Гершка (1700–1770) – беларускі гравёр. Працаваў у нявіжскай друкарні князёў Радзівілаў. Выканаў партрэты Вайшунда (Войсцундуса) Першага Хрысціяна і Караля Станіслава (Пане Каханку) для альбома «Выява рода князёў Радзівілаў» (надрукаваны ў

Нясвіжскай друкарні ў 1758 г., асобнік захоўваецца ў ЦДГА), тры экзэмпляры для нявіжскай бібліятэкі, герб Радзівілаў (змешчаны ў «Артыкулах ваенных», Нясвіж, 1754 г.), награвіраваў карту літоўскай правінцыі бернардзінцаў, інтэр'ер касцёла езуітаў у Нясвіжы.

Г. Лайбовіч.
Партрэт Вайшунда I Хрысціяна (1750-я гг.)